

Oddział II.

Nr/II.

K a r t a s ł u ż b o w a .

Przedkładam do wiadomości raport majora Sztabu Generalnego S c h ä t z l a z przebiegu obrad 4-ej sesji Tymczasowej Komisji Mieszanej dla ograniczenia zbrojeń.

ŚCIŚLE TAJNE

Przytłumaczone pod zarządzeniem

Sześć Oddziału II. Szt. Gen.

MATUSZEWSKI m.p.

Ppułkownik p.d. Szt. Gen.

ADJUTANTURA GENERALNA
NACZELNICTWA WOJNA

8774J5

Wpłynęło dn. 26 VII 1922 roku

Wysłano dn. 26 VII 1922 roku

Zatwierdził

Warszawa, 15.VII.1922 r.

R A P O R T

Przebiegu 4-ej sesji Tymczasowej Komisji Mieszanej Ligi
Narodów.

W wykonaniu rozkazu wyjaśnienia charakteru i ewentualnych konsekwencji prac Tymczasowej Komisji Mieszanej dla ograniczenia zbrojeń /T.K.M./ melduję na zasadzie udziału w 4-ej sesji tej Komisji, odbytej w Paryżu dnia od 3-7.lipca 1923. stwierdzenie następującego stanu:
1/ charakter i skład komisji

T.K.M. stworzona przez Radę Ligi w lutym 21 r. w składzie: delegatów cywilnych, członków Stałej Komisji Doradczej Wojskowej, przedstawicieli międzynarodowego biura pracy i Komisji Ekonomiczno-Finansowej, została uchwałą 2-go Zgromadzenia Ligi rozszerzona przez powołanie do jej składu nowych członków, nie posiadających żadnych mandatów specjalnych. W ich liczbie powołany został jako Polak książę Bustachy SAPIEHA. Ogólna ilość członków komisji wynosi 28 osób.

Zadaniem Komisji, określonym przez 2-gie Zgromadzenie Ligi, było opracowanie planu ogólnego ograniczenia zbrojeń, w myśl 8.art. o Lidze Narodów, oraz przeprowadzenie szeregu prac przygotowawczych związanych z tem zagadnieniem.

Rada Ligi ograniczyła zakres działania Komisji do czysto naukowych rozważań w kwestji rozbrojenia. Uchwała powyższa w myśl życzeń francuskich uchyla obowiązek komisji

do precyzowania projektu ograniczenia zbrojeń.

2/ Stan prac Komisji, dokonanych przed 4-tą sesją.

Prace dokonane przez T.K.M. przed rozpoczęciem obrad 4-ej sesji obejmowały 3 kategorie zagadnień.

a/. rozwiniecie dawniejszych postanowień Ligi /o taryfikacji Traktatu w St.Germain co do ograniczenia handlu bronią, o zniszczeniu stoków amunicyjnych, o konferencji międzynarodowej, co do fabrykacji i handlu bronią, o ankiecie do uczonych w sprawie wynalazków w dziedzinie gazów trujących,

b/. opracowania związane z uchwałami dotyczącymi ograniczenia zbrojeń, które zostały powzięte poza Ligą Narodów jak: Traktat w Waszyngtonie o redukcji zbrojeń morskich i używaniu gazów trujących, pakt gwarancyjny w Genewie,

c/. wstępne prace do rozpatrzenia problemu ograniczenia zbrojeń /memoriały o specjalnych warunkach państw, ankiety statystyczne, kwestionariusze budżetowe /.

3/ Przebieg prac 4-ej sesji.

Rozszerzenie T.K.M. przez powołanie do jej składu nowych członków personalnie weswanych do udziału w pracach Komisji, a więc nie związanych instrukcjami rządów i instytucji, wpłynęło pobudzająco na tok prac Komisji. Nowo powołani członkowie odegrali w przebiegu obrad rolę decydującą.

Uchwały 4-ej sesji powzięte zostały na podstawie prac dokonanych w podkomisjach. Dotychczas istniejące podkomisje zostały zrekonstruowane i rozszerzone przez

wejście nowych członków.

Pierwsza podkomisja dla spraw fabrykacji i handlu bronią zajmowała się zagadnieniami technicznymi.

Druga podkomisja ogólna - rozpatrywała odpowiedzi Państw i projekty ogólne.

Trzecia podkomisja - statystyczna - obradująca w Genewie zajmie się rozpatrzeniem i oceną wniosków podkomisji ogólnej w sprawach budżetowych.

Punkt ciężkości obrad przeniósł się do podkomisji ogólnej, do której należeli najwybitniejsi członkowie T.K.M., jak lord CECIL, senator LEBRUN, BRANTING. W skład jej wszedł również delegat polski. Na porządek dzienny drugiej podkomisji wpłynęły przede wszystkim wniesione projekty:

pakt gwarancyjny, zaproponowany przez lorda Roberta Cecil'a,

projekt ograniczenia zbrojeń, sformułowany przez lorda Escher'a, i

projekty morskie markiza di Saluzzo i pułkownika Requin.

Z wniosku lorda Cecil'a, składającego się z ogólnego ujęcia zasad, na których ma się opierać pakt gwarancyjny i z projektu samego paktu - dyskutowaną była tylko część ogólna /załącznik Nr.1./.

Lord Cecil, uzasadniając tezy swego projektu scharakteryzował ograniczenie zbrojeń, jako konieczność ekonomiczną, podnoszoną przez wszystkie konferencje międzynarodowe i jako potrzebę indywidualną Państw, w których nacisk warstw pracujących stale wzrasta.

Pakt gwarancyjny musi być ogólny, umożliwiający wzięcie w nim udziału także tych państw, które w skład Ligi nie wchodzi. Musi on państwu podpisującemu zapewnić realną pomoc zzewnątrz na wypadek, gdy która z nich zostanie zaatakowana. Tak pojęty pakt gwarancyjny stanie się podstawą do zmniejszenia kontyngentów stałych wojsk w czasie pokoju. Ograniczenie zbrojeń może być jedynie konsekwencją paktu gwarancyjnego, który zapewni państwu rekompensatę za zmniejszenie indywidualnych sił zbrojnych. W tem rozumieniu według lorda Cecil'a projekt lorda Bshera tam się zaczyna, gdzie się jego projekt kończy.

Dyskusja nad projektem lorda Cecil'a zatrzymała się głównie na dwóch kwestjach: sposobie, w jaki może dojść do skutku generalny pakt gwarancyjny, oraz z obrzowaniem formy zobowiązań, które zaciągną na państwach.

Delegat francuski senator Lebrun stał na stanowisku, iż punktem wyjścia dla każdej realnej pracy musi być obowiązujący stan prawny i stopniowy rozwój panujących stosunków międzynarodowych w kierunku ogólnej pacyfikacji. Istniejące sojusze muszą być zatem traktowane jako ośrodki krystalizacyjne ogólnych zobowiązań zabezpieczających. W myśl tych samych przesłanek wskazywał delegat rumuński Jancovici na małą Entente'ę, jako na próbę rejonowego zapewnienia nienaruszalności pokoju.

Lord Cecil, nie negując znaczenia częściowych faktów dla sprawy pokoju żądał, aby były rejestrowane w Lidze. Traktaty te nie wejda jednakże jako część składowa paktu ogólnego. Delegat hiszpański Zadora uważał natomiast, iż nie należy na przyszłość polecać Traktatów rejonowych.

Co do formy pomocy wzajemnej ustalono, iż gwarancje efektywne mogą zobowiązywać jedynie w obrębie jednej części świata, co nie wyklucza możliwości dobrowolnego angażowania się i na obszarze innej półkuli, zgodnie z rolą Japonji z czasów Wielkiej Wojny /podnosił delegat Japoński Honda/. Uznano za rzecz konieczną, aby forma pomocy została w miarę możliwości przewidziana z góry tak, aby pomoc mogła być natychmiastowa. Według opinii pułkownika Requin, pomoc musi się wyrażać w pełnym zaangażowaniu wszystkich sił państwa desygnowanego do jej udzielenia.

Branting /delegat szwedzki/ i Oudegeest /holender/, wyrażali wątpliwości, czy taka forma zobowiązań nie stanie na drodze do ograniczenia zbrojeń w państwach, któreby przy pełnej swobodzie zmniejszyły szybciej swe kontyngenty.

Po nieznacznych zmianach wprowadzonych przez Francuzów, a zmierzających do zacieśnienia zobowiązań gwarancyjnych, uchwalono zasady projektu lorda Cecil'a odesłać do specjalnej podkomisji technicznej. Komisja ta w składzie lorda Cecil'a, Jansena /del.Kom.Finans. i rzeczoznawców wojskowych/ franc.angielsk. włoski i japoński/ ma opracować dla assemblei umotywowanie tez uchwalonych.

Do tejże podkomisji odesłano również projekt Escher'a, który w zasadzie uznano za nieodpowiedni do rzeczowego rozważania; ze względu jednak na to, że był jedynym, który rozwijał sprawę ograniczenia zbrojeń, ma być wzięty za podstawę do rozpatrywania tego zagadnienia.

Projekt morski markiza di Saluzzo i Płk.Re-

quin są rozszerzeniem zobowiązań traktatu waszyngtońskiego na państwa, które w konferencji tamt. udziału nie brały. Projekty te zostały odesłane do oceny podkomisji morskiej stałej Komisji Doradczej.

Wszystkie wspomniane wyżej wnioski po rozpatrzeniu ich w podkomisjach, mają się stać przedmiotem obrad 5-ej sesji T.K.M. w dn. 1. września, poczem stanąć na porządku dziennym obrad 3-go Zgromadzenia Ligi, które się zbierze dn. 4-go września w Genewie.

Druga podkomisja zajmowała się ponadto wnioskiem sen. Lebrun'a co do sposobu wyzyskania odpowiedzi, nadesłanych przez państwa na wystosowane do nich kwestionariusze i ankiety. Uchwalono zaważać państwa, które nie nadesłały dotąd odpowiedzi, do przesłania ich przed 15. września. *sinipino*

Na zasadzie otrzymanych odpowiedzi zestawić ogólny obraz obciążenia budżetów wojskowych,

zebrać memorjały państw, określające specjalne warunki obrotne każdego z nich, jako podstawę do ogólnych rozważań o możliwości i formach ograniczenia zbrojeń.

Sen. Lebrun, jako referent T.K.M. ma na 5-ej sesji przedłożyć projekt ogólnego sprawozdania z powyższych kwestji dla 3-go Zgrom. Ligi.

Pierwsza podkomisja przedstawiła do zatwierdzenia plenarnego posiedzenia wnioski:

a/. wzywające państwa, które nie ratyfikowały dotąd traktatu o ograniczeniu handlu bronią w St. Germain przede wszystkim zaś Stan. Zjednocz. do umożliwienia wprowadzenia go w życie, oraz proszące Sekretariat Ligi o

- opublikowanie zarysów tego traktatu,
- b/. wzywające Ligę do zwołania międzynarodowej konferencji w sprawie wyrobu i handlu prywatnego bronią,
 - c/. przyjęcia do wiadomości sprawozdania St.K.Dor. o pracach nad zniszczeniem składów amunicji,
 - d/. wezwania Sekretarjatu do zajęcia się ankietą, która rozpatrzyłaby wpływy prywatnej fabrykacji broni na stosunki polityczne państwa,
 - e/. wzywające członków Ligi, aby przystąpili do traktatu waszyngtońskiego o nieużywaniu gazów trujących w czasie wojny,
 - f/. wzywające instytucje naukowe i uczonych do zajęcia się opublikowaniem wynalazków w dziedzinie gazów trujących.
- 4/. Sprawy bezpośrednio dotyczące Polski.

Z szeregu zagadnień, które były przedmiotem obrad T.K.M. dwie bezpośrednio związane są z bieżącym trybem wojskowo-politycznego życia Polski.

Przy uzasadnieniu też traktatu gwarancyjnego i motywowaniu konieczności ogólnych poręczeń - wspomniał lord Robert Cecil o Rosji, jako o silnem militarnie Państwie, które musi być wzięte w rachubę. Wspominając o gotowości delegata rosyjskiego w Genui do traktowania sprawy ograniczenia zbrojeń - zainterpelował lord Cecil delegata Polski o opinię w tej sprawie.

Ks. Sapieha oświadczył, iż rząd sowiecki przedłożył projekt konferencji w sprawie rozbrojenia z państwami pogranicznymi. O ile mu wiadomo Rząd Polski porozumie-

wa się z zainteresowanemi Państwami; według przypuszczenia ks. Sapiehy dojdzie prawdopodobnie do skutku konferencja w tej sprawie.

Oświadczenie to przyjął lord Cecil z dużem zadowoleniem. Na komisji wywarło ono wrażenie dodatnie.

Drugą sprawą bezpośrednio związaną z bieżącym życiem jest projekt ograniczenia sił morskich. Projekt ten wprowadza jako zasadę określenie maksymalnej wielkości dozwolonych statków i ustala ogólnych tonaż dla każdego państwa. Punktem wyjścia jest istniejący stan floty. Wobec załawkowego stanu naszej marynarki ograniczenia te mogą utrudnić jej rozwój do granic koniecznych ze względu na bezpieczeństwo побереża. W obu projektach objęta jest Polska takimi samymi klauzulami co Rumunja i Jugosławia.

5/. Charakterystyka stosunków i taktyki poszczególnych państw i osób w sprawie rozbrojenia.

W pracach T.K.M. ujawniają się dwie metody działania i dwa sposoby odnoszenia się do zagadnienia ograniczenia zbrojeń. - francuski reprezentowany przez delegatów Francji i poparty przez przeważną część delegatów narodowych, oraz lorda Cecil'a, poparty przez delegatów biura pracy.

Francuzi straciwszy nadzieję, iż przez egzekutywę traktatu wersalskiego da się doraźnie stworzyć warunki pozwalające na realizowanie ograniczenia zbrojeń - odnośną się do wszelkich projektów rozbrojeniowych z rezerwą i sceptycyzmem. Prace Ligi Narodów w tej dziedzinie pragną pokierować drogą stopniowego i powolnego dostosowywania ich do istniejących warunków międzynarodowych i obowiązku.

jącego stanu prawnego.

Oświadczenia Vivianiego i Lebrun'a jednoznacznie charakteryzują francuski punkt widzenia. "Jesteśmy związani rzeczywistością". "Musimy się z nią liczyć, jeśli nie chcemy, ażeby prace komisji pozostały na papierze"; "każde działanie musi mieć punkt wyjścia, punktem wyjścia jest według sen. Lebrun'a prawny stan dzisiejszy, bo wszystko, co się robi - musi być oparte na tem, co bowiazuje; nie podobna nie liczyć się z przeszłością". „Nie potrzebujemy być niecierpliwi, mówił Viviani, nie potrzebujemy obawiać się konkurencji różnych konferencji międzynarodowych, których był jest chwilowy. Liga Narodów jest trwała i że, czego nie zdoła zrobić w jednym roku - może z korzyścią spełnić w następnym.

Wychodząc z tych przesłanek pragnę Francuzi ograniczyć prace T.K.M. do najogólniejszych wyników i sprawozdań z prac teoretycznych.

W sposób rozległy i praktyczny ująć chce zadania Tymczasowej Komisji lord Robert Cecil. Według niego, Komisja jest powołana do przedłożenia Zgromadzeniu ogólnych propozycji; dla ścisłości propozycje te powinny przybrać formę projektu traktatu". "Komisja ma przedstawić projekt skończony", "nie może przyjść na Zgromadzenie Ligi z gołemi rękoma", "nie może zbyt znacznie tracić czasu przez ograniczanie się do ustalania ogólnych jedynie zasad". W tym samym tonie przemawiali reprezentanci biura pracy, socjalista holenderski Oudegeest i francuski Jouhau, powołujący się na nadsieję, przywisywane przez masy robotnicze do prac T.K.M. i wywierające nacisk w kierunku konkretyzowania projektu ograniczenia zbrojeń.

Dwa te stanowiska znalazły swój wyraz w przebiegu dyskusji i w charakterze stawianych wniosków.

Delegaci francuscy, którzy przyszliz na sesję z opracowanym szczególowo projektem prac i wniosków zamierzali ograniczyć wyniki konferencji do uchwalenia prepozycji Lebrun'a i kilku dragorzędnych wniosków 1-ej podkomisji. Silna indywidualność lorda Cecil'a, która zaciążyła nad wszystkimi pracami podkomisji, jego konsekwencja i wszechstronne zainteresowanie sprawiły, że ostateczne wyniki poszły poza granice zakresłone przez Francuzów.

W przebiegu prac podkomisji technicznej, powoła - nej do rozpatrzenia wniosków Cecil'a i Esher'a możliwe jest powtórzenie się tego samego zjawiska. Francuzi wyrażnie dążą do ograniczenia ostatecznych wyników tej komisji jedynie do sformułowania uzasadnienia przyjętych tez pak - tu gwarancyjnego. Lord Cecil chce z pomocą komisji sformu - łować sam pakt i rozpatrzyć projekt Esher'a dla nadania mu formy odpowiadającej technicznym wymogom. Oba projekty miały być przedłożone 3-mu Zgromadzeniu Ligi.

Lord Cecil, który był twórcą komisji tymczasowej i jej kompetencji, a zarazem projektodawcą jej rozszerzenia - wszedłszy w skład komisji używa tego forum, aby wniesione w niej projekty własne odesłać do przyjęcia ich przez Zgromadzenie Ligi, na którym będzie je referował i popierał.

6/. Rozwój i praktyczne znaczenie prac T.K.M.

Z ogólnego sposobu odnoszenia się delegatów do prac T.K.M., wobec skomplikowanego charakteru samego zagadnienia, a zarazem wobec zasadniczego postanowienia pak -

tu o Lidze Narodów, według którego wszelkie decyzje ograniczenia zbrojeń stają się prawomocne dopiero wówczas, gdy zostaną przez odnośny rząd dobrowolnie zaakceptowane - trudno przypuszczać, aby prace T.K.M. szły w kierunku szybkiego realizowania decyzji, i, aby już w niedalekiej przyszłości decyzje te mogły zaważyć na swobodzie ^{ograniczenia} ograniczenia siły obronnej przez państwa w skład Ligi wchodzące.

Sposób, w jaki traktowane są projekty i wnioski stanowiące temat obrad komisji robi wrażenie w pierwszym rzędzie gry dla opinii publicznej. Liczenie się z głosem opinii przejawia się jako główny wykładnik działania ważnej części delegatów; opinia publiczna była na ustach wielu bardzo mówców. Na nacisk mas powołuje się Cecil, dowodząc, że nacisk ten może nie jedno państwo zmusić do rozbrojenia, nawet bez gwarancji ogólnego paktu; dla użytku opinii pragnie opublikowania swego projektu; dla niej również żąda ogłoszenia memorandum o traktacie w St. Germain; pragnie wreszcie, aby opinia publiczna wiedziała od uczonych o formach przyszłej wojny gazowej. Tą samą opinią mas popiera Jouhaud wnioskiem o konieczności szybkiego realizowania rozbrojeń.

To stanowisko delegatów znalazło uzasadnienie w dużym zainteresowaniu się prasy pracami T.K.M. ; obradom 4-ej sesji towarzyszył szereg artykułów wstępnych i szczegółowo sprawozdania z posiedzeń w całej niemal prasie francuskiej /stanowisko innej prasy dotąd nieznane/.

7/. Wnioski.

100 100 100 100 100 100

I. Z uwagi na to że:

1. sprawa ograniczenia zbrojeń jest integralną częścią paktu o Lidze Narodów, a znaczenie Ligi w układzie stosunków międzynarodowych wzrasta,
2. że sprawa rozbrojeń zajmują się wszystkie konferencje międzynarodowe, które obecnie są bardzo częstą formą regulowania spraw, obchodzących większą ilość państw,
3. że w obronie Ligi istnieje parę organów, powołanych do rozpatrywania tej sprawy, a w skład ich wchodzi najwybitniejsi mężowie stanu obecnej doby, że zatem zagadnienie to, mocą bezwzględności nabierać będzie siłę wojową,

Nawet wobec

olbrzymich rozmiarów tego zagadnienia, które utrudniają dojście do realnych konsekwencji, oraz,

- mimo biernego oporu przeważnej części delegatów nie można sprawie rozbrojenia nie poświęcać uwagi.

II. Defenzywna taktyka francuska, jak wykazują wyniki 4-ej sesji nie prowadzi do celu; wywołuje natomiast wrażenie zwalczania samej idei rozbrojenia /lord Cecil: "mam nadzieję, że P.Lebrun nie będzie kontynuował epozycji wobec moich projektów", "nie mogą się oprzeć wrażeniu, że niektórzy panowie, którzy chętnie mówią o rozbrojeniu wówczas, gdy się traktuje sprawę teoretycznie zmieniają swe stanowisko, gdy się zaczyna mówić o rzeczach realnych"/.

Wrażenia, wywołane w opinii takimi oświadczeniami mogą być obojętne dla Francuzów, ale nie są korzystne dla Państw, które, jak Polska traktowane są w stosunkach międzynarodowych, jako wierne odbicie jej stanowiska.

Nie wydaje się, aby aktywizm w opracowywaniu problemu rozbrojenia w T.K.M. przy starannym czuwaniu nad jego rozwojem pociągał za sobą większe niebezpieczeństwa, niż zostawienie inicjatywy całkowicie w rękach doktrynerskich.

III. Jednolity stosunek wszystkich wojskowych i prawie wszystkich delegatów narodowych pozwala na wytworzenie jednolitego frontu wobec tendencji czynników nieodpowiedzialnych. Wytworzenie tego frontu wymaga nieznacznych tylko przygotowań; do tej pory wśród przeważnej części rządów i sztabów brak jest większego zorientowania i zainteresowania się temi sprawami.

/-/ S c h ä t z e l

Major Sztabu Generalnego.

...--ooUoo--..

Tłumaczenie.

LIGA NARODÓW

Projekt wniosków dotyczących zasad rozbrojenia.

(projekt lorda Curzona) /Tekst poprawiony/.

1. Żaden projekt zmniejszenia zbrojeń nie może być skutecznym, o ile nie będzie ogólnym.
2. W obecnej sytuacji światowej większość rządów nie mogłaby wziąć na się odpowiedzialności za poważne zmniejszenie zbrojeń bez uzyskania wzajemian dostatecznej gwarancji bezpieczeństwa swego kraju.
3. Taka gwarancja może być uzyskana przez ogólny układ obronny wszystkich krajów zainteresowanych, któreby zobowiązywał wszystkie te kraje lub tylko ich część do udzielania skutecznej i niezwłocznej pomocy na podstawie uprzednio wypracowanego planu, na wypadek zaatakowania jednego z tych krajów.

Jednak w wypadku, kiedy dzięki warunkom historycznym, geograficznym lub innym, jeden z krajów narażony jest szczególnie na niebezpieczeństwo jego zaatakowania, celem wykonania powyższego planu winny być powzięte specjalne środki dla jego obrony.

4. Samo przez się rozumnie, że wszystkie poprzedzające wnioski zależą od zmniejszenia zbrojeń, opartego na zasadach, ustalonych zgóry, oraz z zastrzeżeniem, że będzie stworzony skuteczny organizm, któryby mógł ustalić, że powyższe zmniejszenie jest zrealizowane i utrzymane stale

Za zgodność tłumaczenia

/-/ RZASNIICKI kpt.

321. 2 2. VII 11. 10.